

Ключевые слова: многословные экономические термины, терминологические словосочетания, модели словосочетаний.

Leonchuk O.M., Master student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

MULTI-WORD ECONOMIC TERMS IN THE MODERN GREEK LANGUAGE

The article focuses on the study of Modern Greek multi-word economic terms. The research is based on the terms included in Modern Greek specialised translation dictionaries. The author studies their structural as well as morphological features, estimates the role of the learned elements in their formation and establishes the most commonly used terminological phrase models.

Key words: multi-word economic terms, terminological phrases, phrase models.

УДК 81'255.4

Ленухова Н., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ, ДОМІНАНТНІ ОЗНАКИ ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

У статті розглядається проблема визначення поняття "літературна казка", робиться спроба виокремлення домінантних ознак літературної казки, аналізуються труднощі, які повинен подолати перекладач під час перекладу літературної казки

Ключові слова: казка, літературна казка, авторська казка, народна казка, домінанта, переклад, адаптація.

Казка є найпершим твором, який дитина пізнає у перші роки свого життя. Здебільшого батьки знайомлять своїх дітей спочатку з простими казками, переповідають народні казки, що мають простий сюжет і легко сприймаються дітьми, а згодом звертаються до казок літературних, авторських, які примушують замислитися, співпереживати героям, стежити за заплутаними подіями і чекати несподіванки. Літературні казки часто двопланові, тому цікаві й дітям, і дорослим.

Казка як літературний жанр була і залишається об'єктом багатьох досліджень у літературознавстві, мовознавстві, етнології, психології, культурології, перекладознавстві тощо. Дослідженням фольклорної казки займалися зокрема такі вітчизняні дослідники: В.Я. Пропп, О.І. Капіца, М.М. Бахтін, О.М. Гронская, В.П. Анікін, М.В. Новиков, І.Я. Франко, Г.В. Давиденко, Л.Ф. Дунаєвська, Н.І. Кушина, С.Д. Карпенко, Т.В. Ковтун, Н.В. Мастилко тощо. Літературну казку досліджували Л.Ю. Брауде, Л.В. Овчиннікова, Д.С. Ліхачов, Є.Ю. Ільїнова, І.П. Лупанова, М.Н. Липовецький, В.О. Бахтіна та ін. Незважаючи на велику кількість досліджень, серед науковців немає згоди щодо єдиної дефініції поняття "літературна казка", різні дослідники виділяють різні аспекти літературної казки як домінантні, невіршеним залишається і коло проблем, пов'язаних із труднощами перекладу літературної казки, тому окреслена тематика є, на наш погляд, актуальною. Метою цієї статті є представлення визначення поняття "літературна казка" вітчизняними вченими, окреслення підходів до вивчення жанру казки, зокрема літературної, що існують серед науковців, характеристика труднощів, які повинен подолати перекладач під час відтворення літературної казки у перекладі, й можливих шляхів їх вирішення.

Перш ніж давати дефініцію поняття "літературна казка", звернімося до поняття "казка". В академічному тлумачному словнику української мови знаходимо два значення слова "казка": 1. Розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил; 2. Те, що не відповідає дійсності; вигадка, байка [Словник української мови 1970-1980]. Як бачимо, у першому значенні слова "казка" цей жанр художньої літератури поділяється на казку народну – "розповідний народно-поетичний твір" та казку літературну – "писемно-літературний твір". Часто саме на розмежування казки літературної і народної та на знаходження їхніх спільних рис спираються дослідники, визначаючи поняття "літературна казка". Літературна казка – жанр певною мірою парадоксальний, з одного боку, вона тяжіє до народної творчості, а з іншого боку, відштовхує її, набуваючи нових, власних, оригінальних рис.

У визначенні поняття "казка", представленого в академічному тлумачному словнику української мови, вказується на таку

відмінність літературної й народної казки, як форма існування: народна казка – розповідний фольклорний жанр, що усно передається з покоління в покоління, авторська казка передається шляхом читання і письма і не змінюється. Проте, на наш погляд, цю особливість літературної казки недоцільно вводити в ранг таких, що є основними для визначення поняття "літературна казка", оскільки з виникненням писемності та зростанням інтересу до фольклору серед письменників та науковців народні казки стали поширюватися у письмовій формі, закріпилися за певним етносом і в такому разі отримали певну сталість сюжету, а багато інших літературних жанрів, крім казки, – роман, повість, комедія, драма та ін., – можуть теж передаватися наступним поколінням у записаному вигляді і майже не змінюватися.

Дослідники літературної казки наголошують на її синтетичному характері. Так, зокрема, В.П. Анікін зазначає: "...Літературна казка може створюватися лише за умови творчого ставлення письменника до фольклору, за умови виявлення в казковій оповіді авторської індивідуальності, за умови переробки того, що доніс до нас казковий епос, на основі глибокого вивчення дійсності – першого джерела будь-якої творчості" [Анікін 1959, 265]. В.П. Анікін також вважає, що казка, передусім народна, повинна виконувати виховну функцію [Анікін 1959, 34]. В.Я. Пропп, погоджуючись із цією думкою, додає, що виховне значення казки не піддається сумніву, проте виховання є не самоціллю казки, вона виконує естетичну функцію, носить розважальний характер, що не заважає їй містити глибоку ідейність, авторська ж казка відтворює, передусім, своєрідність бачення світу автора і має на меті відповідний вплив на читача. [Пропп 1969, 47]. Близькою до цієї точки зору є позиція Ю.Ф. Ярмиша, який розглядає літературну казку як літературний жанр, у якому під час чарівно-фантастичних або алегоричних подій і, зазвичай, в оригінальних сюжетах і образах у прозі, віршах чи драматургії вирішуються морально-етичні чи естетичні проблеми [Ярмыш 1972, 177]. Таким чином, ми з'ясували, що ще однією домінантою, яку виділяють дослідники, розглядаючи поняття "казка", є функції, які вона здатна виконувати, але при цьому поняття "народна казка" і "авторська казка" переплітаються, бо як одна, так і інша може виконувати однакові функції. Основну ж розбіжність між ними, і так зазначають всі дослідники, становить категорія авторства й тісно

пов'язана з нею категорія сюжетності: народна казка не має автора, переповідається із уст в уста, тому має безліч варіантів, і її сюжет може змінюватися до невпізнання, а літературна казка має конкретного автора, який підкоряє її своїй волі. Сюжет літературної казки майже не змінюється, за винятком певних можливих його незначних модуляцій під час перекладу, про що мова йтиме далі.

Домінантою казки багато дослідників – В.Я. Пропп, Є.В. Померанцева, Т.В. Леонова та ін. – вважають установку на вигадку. У казках зображуються неіснуючі образи і предмети, а явища дійсності представлені у фантастичному світлі. Ірреальність казки має своїм підґрунтям дійсність і здатна на неї впливати. У літературній казці установка на вигадку може бути свідомо розмитою. Т.В. Леонова визначає основним компонентом, що складає літературну казку, її особливу систему казкових персонажів і образів і називає її "умовно фантастичною" [Леонова 1982, 7]. Ми погоджуємося з дослідницею в тому, що персонажі літературної казки більш різноманітні, різнобічні, їм властива певна психологізація, вони виконують різні функції, можуть змінюватися з початку й до кінця казки, тоді як у народній казці персонаж ідеалізований, цілком позитивний чи негативний.

Л.Ю. Брауде, досліджуючи скандинавську літературну казку, визначає домінантою літературної казки її чарівність, фантастичність. Літературною казкою дослідниця вважає "авторський художній прозаїчний чи поетичний твір, який у своїй основі містить фольклорні джерела або є придуманим самим письменником, але в будь-якому разі підкорюється волі автора; твір, переважно фантастичний, що змальовує пригоди вигаданих чи традиційних казкових героїв, і в деяких випадках орієнтований на дітей" [Брауде 1979, 7]. За її словами, чари, диво виступає тим чинником, який є основним у створенні сюжету казки і допомагає охарактеризувати персонажів. На нашу думку, таке трактування поняття є досить розгорнутим, враховує зв'язок авторської казки з народною, сюжетність казки та її образність. Проте, на нашу думку, чарівність казки, своєрідна фантастичність сюжету часто буває відсутня, особливо у побутових казках (наприклад, деякі казки Г.К. Андерсена, Е.Т.А. Гофмана, Новаліса та ін.), тому чарівність не можна розглядати як домінанту літературної казки. Крім того, у цьому визначенні, як і в попередніх визначеннях, не

враховується своєрідна просторово-часова організація літературної казки. Як відомо, простір і час не відіграють важливої ролі в народній казці, наприклад, народні казки можуть розпочинатися словами: "колись давно", "жили-були", "у тридев'ятому царстві", "ген, за океаном", "ген, за обрієм" тощо. На описі ж конкретної епохи, у яку відбуваються події і на описі місця дії автор літературної казки зосереджує значну увагу і відводить цьому багато часу. Показовими у цьому плані є казки видатного данського письменника Ганса Крістіана Андерсена, якого вважають засновником жанру літературної казки. Будь-яке місце події, чи то підводне царство, чи китайський ліс, чи володіння Снігової королеви, автор описує з надзвичайною точністю, виразністю, поетичністю. На наш погляд, просторово-часові відносини та виразність викладу також можуть виступати у функції ключових моментів, що відрізняють літературну казку від народної.

Отже, проаналізувавши дефініції поняття "літературна казка" та визначення домінантних ознак цього жанру видатними дослідниками, можна стверджувати, що літературна казка має цілий ряд домінантних ознак і залежно від типу літературної казки домінанта буде іншою (гармонійний образ світу, відтворений автором, переосмислений народний сюжет, виховний аспект), або ж авторська казка міститиме одразу всі чи кілька домінантних ознак. Спробуємо, опираючись на домінанти літературної казки, дати повне визначення цього жанру художньої літератури.

Отже, літературна казка – це жанр художньої літератури, твір із фантастичним сюжетом, оригінальною авторською концепцією, в основі якого лежить синтез фольклорних і літературних традицій і який має на меті етико-естетичні цілі.

Переклад літературної казки є складним процесом, що детермінований загальними засадами художнього перекладу і особливостями перекладу авторських творів та творів дитячої літератури. Під час перекладу літературної казки перед перекладачем виникає ряд труднощів, що безпосередньо пов'язані з особливостями літературної казки. На нашу думку, особливі труднощі викликає відтворення своєрідного авторського стилю, світовідчуття автора, його особливої манери написання. Це тим більше складно, оскільки, як відмічає Л.Ю. Брауде, літературна казка – явище нестійке, вона є результатом трансформації народної казки, тому вона рухлива,

неоднорідна. "...Літературна казка – казка свого часу..., її напрям і зміст постійно варіюються навіть у рамках творчості одного й того самого письменника" [Брауде 1979,7].

Згадаймо казки Ганса Крістіана Андерсена. Серед читачів цих казок, дослідників і науковців не вщухають дискусії щодо того, для якої аудиторії писав автор ці казки. Багато хто говорить, що вони надто жорстокі, надто психологічні, можуть травмувати дитячу психіку. Тоді виникає запитання: як повинен вести себе перекладач: спрощувати казки, уникати певних моментів та адаптувати казки до дитячої аудиторії чи достовірно, не перекручуючи слів автора, не викидаючи їх, відтворювати авторський задум, сюжет та стиль? Сам Г.К. Андерсен говорив, що свої перші казки він писав для дітей, далі – його аудиторією стали й дорослі, й діти, а свої останні казки він писав уже для дорослих [Гречанюк 1988, 36]. Отже, у творчості письменника відбувся поступово перехід від дитячої аудиторії до дорослої, проте для читачів, критиків, сучасників і наступних поколінь він залишився дитячим письменником. Питання щодо надривного психологізму андерсенівських казок та його відтворення у перекладах вважаємо перспективою подальших розвідок, що ж до адаптації літературної казки до дитячої аудиторії, то, на нашу думку, не варто робити радикальні кроки у цьому напрямку, оскільки будь-який читач воліє читати справжню книгу, пізнавати справжнього автора книги, а не її спрощену копію, таку собі підробку. Хоча, не можна не погодитись, що перекладач, як і будь-який читач першотвору, сприймає його суб'єктивно, а тому і вносить певну частину суб'єктивності у його переклад.

Перекладач повинен зберігати індивідуальний стиль автора і вміти викликати у читача перекладу такі ж відчуття, які викликає оригінал у своєї аудиторії. У цьому, на нашу думку, полягає основне завдання перекладача і основна складність перекладу літературної казки. А надто, якщо в процесі перекладу бере участь не один перекладач, а ще й рецензенти. Часто в перекладах відображаються соціально-політичні реалії життя. Так, цензура Російської Імперії забороняла переклади казок Г.К. Андерсена українською мовою, а цензура радянської Росії відповідно до тогочасної ідеології вилучала з перекладів все, що стосувалося християнських мотивів, згадки про Бога та віру, тому зараз часто можна читати критику щодо перекладів і перекладачів того часу.

Як ми зазначали вище, літературна казка тісно пов'язана з народною казкою. Автор може використовувати фольклорні сюжети, трансформуючи та видозмінюючи їх. Безумовно, літературна казка відображає не тільки оригінальність автора, а й оригінальність, своєрідність його етносу, якщо не використовуючи народні сюжети, то представляючи певні реалії, властиві одній національній культурі і відсутні в іншій. Відтворення таких реалій у перекладі становить ще одну складність для перекладача. У цьому випадку перекладач має обирати серед двох стратегій перекладу – "очуження", тобто орієнтування і наближення свого перекладу до культури оригіналу казки, чи "одомашнення", тобто наближення казки до власної культури. Ми вважаємо, що в такому ракурсі питання цільової аудиторії має важливе значення, адже якщо читачем є дитина, то багатьох реалій, невідомих їй, вона може просто не зрозуміти, тому доречно не замінювати цю реалією іншою, а розтлумачити її, ввести у текст невелике пояснення, можливо натяк, а дитина далі швидко намалює у своїй уяві відповідний образ.

У книзі "Высокое искусство" Корній Іванович Чуковський, висловлюючи свою позицію щодо перекладу літературної казки, зазначав, що перекладач має бути, передусім, талановитим і тактовним, мати почуття міри, передаючи національний колорит, та поважати автора. Він стверджував, що наближення казки до мови та культури країни, що її сприймає є важливим, але водночас казка не повинна втрачати своєї національної самобутності та авторської оригінальності, неповторності авторського стилю. К.І. Чуковський вважав, що в текст перекладу можна іноді додавати щось від себе, якщо це не суперечить авторському задуму й органічно вплітається в сюжет, є в душі оригіналу [Чуковський 1968, 160-161; 266-273].

Отже, серед найбільших труднощів, що постають перед перекладачем літературної казки є, на нашу думку, відтворення оригінального стилю автора, адаптація казки до дитячої аудиторії, відтворення присутнього у літературній казці національного колориту. Відтворюючи у перекладі стиль, ритміку, образи, мовну картину світу, перекладач літературної казки послуговується своїми знаннями, вміннями і відчуттями. Від рівня майстерності перекладача залежить точність перекладу і його сприйняття читачами: чи буде текст сприйматися як цілісний оригінальний

твір, що органічно поєднується із іншими творами автора, чи залишиться тільки перекладом.

Підсумовуючи все викладене вище, ми можемо дійти висновку, що літературна казка, яка часто має своєю основою казку народну, є окремим жанром художньої літератури, це твір із фантастичним сюжетом, оригінальною авторською концепцією, в основі яких лежить синтез фольклорних і літературних традицій і який має на меті етико-естетичні цілі. Літературна казка має цілий ряд домінуючих ознак, якими вона відрізняється від фольклорної казки: конкретний автор, фантастичність, образність, психологізм, просторово-часова організація, синтетичний характер, естетичність. Труднощі, що виникають під час перекладу літературної казки – відтворення авторського стилю, національної самобутності, адаптація до цільової аудиторії та культури, а також ритміки, образності, виразності у перекладі, перекладач здатний подолати завдяки високому рівню майстерності, таланту, відчуттям і наполегливій праці у пошуках правильного перекладацького рішення.

Перспективу подальших досліджень перекладів літературної казки ми вбачаємо у аналізі перекладів літературних казок, створених перекладачами, що жили і творили в різний час і в різних культурах, з метою їх зіставлення та визначення загальних тенденцій у виборі стратегій перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аникин В.П.* Русская народная сказка: Пособие для учителя. – М: Учпедгиз, 1959. – 256 с.;
2. *Брауде Л.Ю.* Скандинавская литературная сказка. – М.: Наука, 1979. – 208 с.;
3. *Гречанюк С.* Вічні книги. – К.: Молодь, 1988. – С.5-40;
4. *Леонова Т.Г.* Русская литературная сказка XIX в. в ее отношении к народной сказке: (Поэтическая система жанра в историческом развитии). – Томск: Изд-во Том. ун-та, 1982. – 199 с.;
5. *Протт В.Я.* Морфология сказки. – М.: Наука, 1969. – 168 с.;
6. *Чуковский К.И.* Высокое искусство. – М.: Советский писатель, 1968 – 384 с.;
7. *Ярмыш Ю.Ф.* О жанре мечты и фантазии / Ю.Ф. Ярмыш // *Радуга*. 1972. – № 11. – С.177.;
8. Словник української мови (Академічний тлумачний словник) (1970-1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу до слова: <http://sum.in.ua/s/kazka>

Стаття надійшла до редакції 21.04.13

Ленухова Н., асп.,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ДЕФИНИЦИИ, ДОМИНАНТНЫЕ ПРИЗНАКИ И ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЛИТЕРАТУРНОЙ СКАЗКИ

В статье рассматривается проблема определения понятия "литературная сказка", делается попытка выделения доминантных признаков литературной сказки, анализируются трудности, которые должен преодолеть переводчик в процессе перевода литературной сказки.

Ключевые слова: сказка, литературная сказка, авторская сказка, народная сказка, доминанта, перевод, адаптация.

Lienukhova N., postgraduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

PROBLEM OF DEFINITION, DOMINANT CHARACTERISTICS AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF THE LITERARY FAIRY TALE

The article sheds light on the problem of the definition of the concept "literary fairy tale", there is an attempt to find dominant characteristics of the literary fairy tale, the author analyze the difficulties, which an interpretator has to overcome during translation of the literary fairy tale.

Key words: fairy tale, literary fairy tale, author's fairy tale, folktale, dominant characteristic, translation, adaptation.

УДК81'344.34=111

Лисенко К.В., викл.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОСОДИЧНІ МАРКЕРИ ВАРІАТИВНОСТІ КВАЗІМОНОЛОГУ – РОЗПОВІДІ З П'ЄСИ ШЕКСПІРА "ЮЛІЙ ЦЕЗАР". ЕСКПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ (на матеріалі радіовистав)

У статті йдеться про результати порівняльного аудитивного та інструментального аналізу аудіо-записів радіопостанов В. Шекспіра